

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่อยู่นอกโครงการโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาขอบทเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม การศึกษาและนันทนาการ สุขภาพอนามัย และการเมืองการปกครอง

กลุ่มตัวอย่างประชากร

ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่อยู่นอกโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทจำนวน ๓๕๐ คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น คือ สุ่มโรงเรียนจาก ๕ จังหวัดในเขตการศึกษา ๔ มาจังหวัดละร้อยละ ๕๐ คิดเป็นจำนวนโรงเรียนได้ ๒๕ โรงเรียน แล้วเลือกสุ่มครูจากโรงเรียนทั้งหมดมาจากครูที่ทำการสอนทุกระดับชั้น ได้ครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมาจากทุกโรงเรียน ๑ ละประมาณร้อยละ ๕๐ ของจำนวนครูทั้งหมด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยการศึกษาจากเอกสาร ตำรา และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ตลอดจนปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิและผ่านการตรวจแก้ไขจากอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ลักษณะของแบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจคำตอบ (Checklist) และเติมข้อความ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบล เกี่ยวกับหน้าที่ของครูในการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม การศึกษาและนันทนาการ สุขภาพอนามัย และการเมืองการปกครอง ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า แบบเลือกตอบและแบบปลายเปิด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนของครูและข้อเสนอแนะในการแก้ไข้ปัญหา ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า และแบบปลายเปิด

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. วิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้ค่าร้อยละ
๒. วิเคราะห์ข้อมูลด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม การศึกษาและนันทนาการ สุขภาพอนามัย และการเมืองการปกครอง โดยใช้ค่ามัชฌิม เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และรวบรวมสรุปเหตุผล โดยการแจกแจงความถี่
๓. วิเคราะห์ข้อมูลด้านปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนและข้อเสนอแนะในการแก้ไข้ปัญหาโดยใช้ค่ามัชฌิม เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและรวบรวมสรุปข้อเสนอแนะในการแก้ไข้ปัญหา โดยการแจกแจงความถี่

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ สรุปประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

๑. สถานภาพทั่วไปของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบล

ในด้านสถานภาพของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบล สรุปได้ว่าครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลทั้งหมดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๒๐ คน เป็นชาย ๑๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๑๓ เป็นหญิง ๑๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๘๗ อายุของครู ร้อยละ ๘๒.๘๒ อยู่ระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี รองลงมาคือร้อยละ

๑๔.๖๔ อยู่ระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี วุฒิการศึกษาสูงสุด ส่วนใหญ่คือร้อยละ ๔๕.๖๒ มีวุฒิ ป.กศ.สูง หรือเทียบเท่า และรองลงมาคือ ร้อยละ ๔๐.๕๔ มีวุฒิปริญญาตรี ภาวะการสมรสครูส่วนใหญ่คือ ร้อยละ ๕๗.๘๑ ยังเป็นโสด รองลงมาคือร้อยละ ๔๐.๓๑ มีคู่สมรส ภูมิลำเนาเดิมของครูส่วนใหญ่ อยู่ในจังหวัดเดียวกับกับสถานที่ทำงาน คือ คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๕๖ ศึกษานภาพทางราชการครูส่วนใหญ่เริ่มรับราชการในโรงเรียนที่ทำการสอนในปัจจุบัน คือคิดเป็นร้อยละ ๗๐.๖๓ เกี่ยวกับงานพิเศษที่ทำในโรงเรียน นอกเหนือจากการสอน ครูส่วนใหญ่มีงานพิเศษทำนอกเหนือจากการสอนและงานพิเศษที่ทำมากที่สุด คือ การสอนซ่อมเสริม คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๕๖ ส่วนจำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์ที่ครูทำงานพิเศษในโรงเรียนมากที่สุด คือ ร้อยละ ๓๓.๑๓ ใช้เวลาทำงานอยู่ระหว่าง ๑-๕ ชั่วโมง รองลงมา ครูร้อยละ ๒๑.๒๕ ใช้เวลาในการทำงานพิเศษอยู่ระหว่าง ๑๖-๒๐ ชั่วโมง ในด้านการใช้เวลาว่างของครู ครูส่วนใหญ่ใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งครูร้อยละ ๕๕.๗๕ ใช้เวลาว่างในการอ่านหนังสือพิมพ์ การหารายได้พิเศษเพื่อช่วยเหลือครอบครัวนอกเหนือจากการทำงานประจำในโรงเรียน ครูส่วนใหญ่มีรายได้พิเศษและงานพิเศษที่ทำมากที่สุดคือ เลี้ยงสัตว์ รองลงมาคือ ค้าขาย ส่วนอาชีพที่เคยทำก่อนรับราชการครู ปรากฏว่า ครูส่วนใหญ่ไม่เคยประกอบอาชีพมาก่อน คือร้อยละ ๖๑.๕๖ รองลงมาเคยเป็นลูกจ้างและครูโรงเรียนราษฎร์ คือ ร้อยละ ๑๓.๔๔ และ ๑๓.๑๓ ตามลำดับ โอกาสในการช่วยราชการพิเศษ ปรากฏว่า ครูส่วนใหญ่มีโอกาสช่วยราชการพิเศษมากกว่าผู้ที่ไม่มีโอกาสช่วยเลย และเมื่อจำแนกแล้ว กิจกรรมที่ช่วยราชการพิเศษที่ครูปฏิบัติมากที่สุดคือ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ รองลงมา คือ เป็นลูกเสือชาวบ้าน คิดคิดเป็นร้อยละ ๑๘.๗๕ และเมื่อจำแนกตามความถี่ของการช่วยปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ปรากฏว่า ครูส่วนใหญ่เห็นว่าตนเองมีโอกาสปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนพอสมควร คือร้อยละ ๕๔.๐๖ รองลงมามีโอกาสปฏิบัติน้อยครั้ง คือคิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕๗ การช่วยงานเทศกาลสำคัญประจำปีของชุมชนครูส่วนใหญ่มีโอกาสช่วยงานแล้วแต่โอกาส ร้อยละ ๔๘.๔๔ รองลงมามีโอกาสช่วยทุกครั้งคือร้อยละ ๔๔.๓๘ และในด้านความรู้ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยปรากฏว่าครูส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้อย่างถูกต้อง คือร้อยละ ๖๑.๒๕

๒. ความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่อยู่นอกโครงการโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบทเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียน ในการพัฒนาชุมชนด้าน เศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสังคม และวัฒนธรรม ด้านการศึกษาและนันทนาการ ด้านสุขภาพอนามัย และด้านการ เมืองการปกครอง

๒.๑ ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลในการพัฒนาชุมชน สรุปได้ว่า ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยในระดับมาก ว่า ครูและโรงเรียนมัธยมระดับตำบลควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้วยนอก เหนือจากการสอนในโรงเรียนและมีครูโรงเรียนมัธยมจำนวนน้อยที่ เห็นว่าไม่ควรมีการปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาชุมชนในสถานศึกษา

๒.๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้าน เศรษฐกิจและอาชีพ สรุปได้ว่า ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยในระดับมากกว่า ครูและโรงเรียนมัธยมระดับตำบลควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้าน เศรษฐกิจและอาชีพด้วย นอกจากนี้ครูส่วนใหญ่ ($\bar{x} = ๗๑.๗๒$) มีความคิดเห็นว่าการปฏิบัติกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนในด้าน เศรษฐกิจและอาชีพของครูและโรงเรียนนั้นยังไม่มี การปฏิบัติมากกว่ามีการปฏิบัติซึ่งหากจะ เรืองลำดับกิจกรรมต่อไปนี้อาจจากจำนวนผู้ที่ เห็นว่ายังไม่มีการปฏิบัติจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ คือ การ เป็นผู้นำชาวบ้านในการติดต่อแหล่งจำหน่ายผลผลิต การบริการนอกโรงเรียน เช่น บริการรักษาโรคสัตว์และตอนสัตว์ มีส่วนร่วมในการทำวิจัยท้องถิ่นด้าน เศรษฐกิจ การติดตามข้อมูลเกี่ยวกับตลาดแรงงาน การฝึกอาชีพให้กับแม่บ้าน เพื่อ เพิ่มพูนรายได้ให้กับครอบครัว จัดหน่วยสาธิตในและนอกโรงเรียน เกี่ยวกับการบริการค้าขายเกษตรและอื่น ๆ การจัดตลาดนัดจำหน่ายผลผลิตของนักเรียนและประชาชน เป็นครั้งคราว ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม เพื่อ เพิ่มพูนรายได้ของประชาชนในท้องถิ่น จัดกิจกรรมสนับสนุน เรื่อง เศรษฐกิจ มีส่วนร่วมในการผลิต จัดหาหรือแนะนำแหล่งผลิตปุ๋ย ฯลฯ สนับสนุนการผลิตและการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ การบริการให้ยืมวัสดุอุปกรณ์ด้านการ เกษตรและอื่น ๆ และการจัดสหกรณ์ร้านค้า

๒.๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรม สรุปได้ว่า ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยในระดับมาก ว่าครูและโรงเรียนมัธยมระดับตำบลควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรม ยกเว้นกิจกรรม

ที่เกี่ยวกับการปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนที่มีคุณธรรม ซึ่งข้อนี้มึระดับความคิดเห็นในระดับมากที่สุด นอก
จากนี้ครูส่วนใหญ่คือ มากกว่าร้อยละ ๕๐ มีความเห็นว่าการปฏิบัติกิจกรรมในด้านสังคมและวัฒนธรรม
ของครูและโรงเรียนมัธยมระดับตำบลมีการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่า เห็นว่ายังไม่มีการปฏิบัติ ซึ่ง
หากจะ เรียงลำดับกิจกรรมที่มีการปฏิบัติจากมากไปหาน้อยจะได้ ดังนี้ การปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนที่มี
คุณธรรม ทำตัว เป็นตัวอย่างที่ดีในด้านค่านิยมและการปฏิบัติที่ถูกต้อง การจัดกิจกรรมในเทศกาล
ต่าง ๆ ของท้องถิ่น การสร้างความสัมพันธ์และความผูกพันระหว่างเด็กกับชุมชนของตน การเผยแพร่
ความรู้แก่นักเรียนด้านสังคมและวัฒนธรรมด้วยการเขียน พูด และวิจัย จัดบริการอุปกรณ์เพื่อนำ
ไปใช้ในงานพิธีต่าง ๆ ของท้องถิ่น ส่งเสริมการสร้างสาธารณประโยชน์ของท้องถิ่น ส่งเสริมการ
จัดพิพิธภัณฑ์ นิทรรศการ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการทำประเพณีท้องถิ่นบุคคลสำคัญ

๒.๔ ความคิดเห็น เกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษาและ
นันทนาการ สรุปได้ว่า ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยในระดับมาก ว่าครูและ
โรงเรียนมัธยมระดับตำบลควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษาและนันทนาการ นอกจากนี้ครู
ส่วนใหญ่ ($\bar{x} = ๕๔.๕๓$) มีความคิดเห็นว่าการปฏิบัติกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษา
และนันทนาการของครูและโรงเรียนนั้น ยังไม่มีการปฏิบัติมากกว่ามีการปฏิบัติ ซึ่งหากจะ เรียงลำดับ
กิจกรรมต่อไปนี้จากจำนวนผู้ที่ เห็นว่ายังไม่มีการปฏิบัติจากมากไปหาน้อย จะได้ดังนี้ การส่งเสริมการ
อ่านออกเขียนได้ของประชาชนโดยการ เปิดสอนนอก เวลาราชการและการให้ใช้บริการห้องสมุดโรงเรียน
แก่ประชาชนทั่วไป การให้บริการโดยการจัดสถานที่พักผ่อนและสนามเด็กเล่น การอบรมการเล่น
ดนตรี การขับร้องฟ้อนรำและกีฬาแก่ประชาชนทั่วไป การจัดดนตรีและการละเล่นร่วมกิจกรรมของ
ท้องถิ่น การให้ใช้สถานที่ของโรงเรียนในการจัดการประชุมอบรมและจัดงานต่าง ๆ และการให้
บริการโดยการจัดสถานที่ อุปกรณ์ในการเล่นกีฬาและออกกำลังกาย

๒.๕ ความคิดเห็น เกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัย
สรุปได้ว่า ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยในระดับมาก ว่าครูและโรงเรียน
มัธยมระดับตำบลควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัย นอกจากนี้ครูส่วนใหญ่ ($\bar{x} =$
 ๖๕.๑๒) มีความคิดเห็นว่าการปฏิบัติกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัยของครูและ
โรงเรียนนั้นยังไม่มีการปฏิบัติมากกว่ามีการปฏิบัติ ซึ่งหากจะ เรียงลำดับกิจกรรมต่อไปนี้จากจำนวนผู้

ที่เห็นว่า ยังไม่มีการปฏิบัติจากมากไปหาน้อยจะได้ ดังนี้ การจัดกิจกรรม เผยแพร่ด้วยการบริการ เอกสารและอุปกรณ์ในการวางแผนครอบครัว การบริการยาสามัญประจำบ้านและการปฐมพยาบาล การบริการด้านสุขภาพ การให้บริการน้ำสะอาดและการจัดกิจกรรมและการบริการด้านป้องกันโรคติดต่อ

๒.๖ ความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้านการ เมืองการปกครอง สรุปได้ว่า ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยในระดับมาก ว่าครูและโรงเรียนมัธยมระดับตำบลควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครอง นอกจากนี้ครูส่วนใหญ่ คือ มากกว่าร้อยละ ๕๐ มีความคิดเห็นว่าการปฏิบัติกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครองของครูและโรงเรียนนั้น ยังไม่มีการปฏิบัติมากกว่ามีการปฏิบัติ ซึ่งหากจะเรียงลำดับกิจกรรมต่อไปนี้จากจำนวนผู้ที่เห็นว่า ยังไม่มีการปฏิบัติจากมากไปหาน้อยจะได้ดังนี้ การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุขแก่นักเรียนและประชาชน ด้วยการเป็นวิทยากร ฯลฯ ชี้แจงให้นักเรียนและประชาชน เข้าใจกลไกในการทำงานของระบบราชการ เป็นกรรมการในการเลือกตั้งของชุมชนและของชาติ การมีส่วนร่วมในการอบรมชาวบ้านให้รู้จักป้องกันตนเอง และการมีส่วนร่วมในการรักษาความปลอดภัยของชุมชนและของชาติด้วยการ เป็นหู เป็นตาให้กับตำรวจและทางราชการ

๒.๗ เหตุผลของการเห็นว่าไม่ควรมีการปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ของผู้ตอบแบบสอบถาม สรุปได้ว่า กิจกรรมด้านบทบาทและหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนในทุก ๆ ด้าน มีครูจำนวนน้อยที่ให้เหตุผลเกี่ยวกับการไม่ควรมีการปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาชุมชนในสถานศึกษา สำหรับเหตุผลที่ไม่เห็นด้วย สามารถสรุปเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ขาดงบประมาณในการดำเนินงาน ไม่ใช้ภาระหน้าที่ของครูโดยตรง ประชาชนไม่มีความรู้และขาดความสนใจ ครูไม่มีเวลาพอที่จะปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาชุมชน ครูไม่มีความรู้ความชำนาญในการปฏิบัติกิจกรรมบางอย่างเกรงจะไม่ปลอดภัยต่อตนเองและครอบครัว เกรงการชำรุดสูญหายของอุปกรณ์และประชาชนมีฐานะยากจน

๓. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของครูและข้อเสนอแนะในการแก้ไข
ปัญหา สรุปได้ว่า

๓.๑ ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลประสบปัญหาในระดับมากในเรื่อง ความยากจน หรือการมีรายได้ต่ำของประชาชน เวลาของครูที่จะช่วยในด้านการบริการให้ความรู้แก่ประชาชนมีไม่เพียงพอ ความกันดารขาดแคลนทรัพยากรรวมถึงสภาพ เส้นทางคมนาคมที่ไม่สะดวก การขาดงบประมาณที่จะใช้สนับสนุนโครงการที่จะออกไปช่วยพัฒนาชุมชน ขาดวัสดุอุปกรณ์ที่เป็น เครื่องมือส่งเสริม การอบรมและฝึกอาชีพของประชาชนในหมู่บ้าน

ประสบปัญหาในระดับปานกลางในเรื่อง ความสนใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการ การศึกษาของโรงเรียน ความแตกต่างในด้านการอ่านออกเขียนได้ของประชาชน ความอ่อนแอ บำนาญเงินไม่สามารถประกอบกรงานได้ ความรู้ความสามารถของครูผู้สอนในวิชาชีพ การขาด ความรู้ความเข้าใจของครูเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างครูและประชาชนในหมู่บ้าน คณะครูยังไม่ เข้าใจหน้าที่และนโยบายของกระทรวงและรัฐบาลในการที่จะให้โรงเรียนมีส่วนร่วมใน การพัฒนาชุมชน การขาดการประสานงานของหน่วยงานราชการในท้องถิ่นที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชน และปัญหาที่ครูประสบในระดับน้อย คือ เป็นท้องถิ่นในเขตคุกคามของผู้ก่อการร้าย

นอกจากนี้ ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลได้เสนอข้อปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของครูและโรงเรียนเพิ่มเติมมา ดังนี้ คือ ขาดผู้นำท้องถิ่นที่มีความเข้าใจปัญหาของ ชุมชน ประชาชนไม่เห็นความสำคัญของโรงเรียนและไม่สนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ที่ ทัศนคติของครูอยู่ไกลจากชุมชน ครูขาดความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน ครูบางคนทำตนไม่เป็น ที่น่าเชื่อถือและศรัทธาแก่ชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนมองไม่เห็นคุณค่าของการพัฒนาชุมชน เศรษฐกิจ ของครูไม่ดี สวัสดิการไม่ดีทำให้ขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน การขาดการติดตามและ ประเมินผลงานที่ปฏิบัติไปแล้ว และปัญหาที่ข้าราชการและประชาชนส่วนมากขาดความรับผิดชอบต่อ หน้าที่ตนเอง ใช้เวลาว่างไปในสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์อัน เป็นเหตุให้สูญเสียทรัพย์สินไปโดยใช่เหตุ

๓.๒ ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของ
 ครู

๓.๒ ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของครูและโรงเรียน สรุปได้ ดังนี้

ก. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาด้านประชาชน สรุปได้ว่า คณะครูต้องการให้มีการส่งเสริมการศึกษาทั้งในระบบและการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาเคลื่อนที่ เพื่อฝึกฝนอาชีพให้กับประชาชนในฤดูแล้ง เพื่อที่จะได้นำความรู้ไปหารายได้พิเศษ ควรส่งเสริมให้มีการอบรมเยาวชนที่ไม่มีโอกาสเรียนต่อในระบบโรงเรียนอย่างน้อยปีละ ๒ ครั้ง ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ ควรให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมและมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่น

ข. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับครู สรุปได้ว่า คณะครูต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบและมีความเข้าใจในกิจกรรมที่ทางโรงเรียนดำเนินอยู่ทั้งในด้านการศึกษาและการพัฒนาชุมชน จัดบริการด้านข่าวสารโดยให้ทางรัฐบาลมีนโยบายให้ทุกหมู่บ้านมีแหล่งข่าวสารหรือห้องสมุดทุกตำบลและหมู่บ้าน สร้างความสัมพันธ์และศรัทธาของประชาชนที่มีต่อข้าราชการครูให้มากขึ้น เปลี่ยนหลักสูตรการผลิตครูให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงทาง เศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันและตรงกับปัญหาและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ควรมีการอบรม เพื่อให้มีทัศนคติที่ดีและมีความเข้าใจต่อนโยบายและหลักการให้ครูและโรงเรียนมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ควรจัดสร้างที่พักอาศัยในโรงเรียนให้เพียงพอสำหรับครู เพื่อจะได้มีเวลาและโอกาสใช้เวลาว่างสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและพัฒนาชุมชน ให้ครูมีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ควรบรรจุครูที่เป็นบุคลากรที่มีภูมิความรู้ในท้องถิ่นเท่านั้น ควรมีการปรับปรุงสวัสดิการ เช่น มีค่าเบี้ยเลี้ยงและพาหนะในการออกทำงานนอกเวลาราชการ ครูควรวางตัวเป็นกันเองมีมนุษยสัมพันธ์และทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้ประชาชนเกิดศรัทธาและให้ความร่วมมือ ควรให้ครูสอนตามความถนัดและตรงกับประสบการณ์ที่ได้เรียนมา ควรเพิ่มความเสียสละ เวลาและควรมีอุดมคติให้มากขึ้น และเมื่อมีโอกาสและ เวลาว่างครูควรศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ

ค. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม สรุปได้ว่า คณะครูต้องการให้มีการปรับปรุงเส้นทางคมนาคมให้สะดวกทั่วถึงทุกตำบลหมู่บ้าน ควรมีการปรับปรุงระบบการชลประทานให้ทั่วถึงโดยการพยายามช่วยตัวเองก่อน ควรมีการจัดสร้างสวนป่า เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำ

และการพักผ่อนหย่อนใจ ควรมีการเอาใจใส่และสนใจพัฒนาให้ทั่วถึงโดยการพยายามช่วยตนเองก่อน และหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนควรมีการร่วมมือประสานงานในการพัฒนาให้มากกว่าปัจจุบัน

ง. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณ สรุปได้ว่า คณะครูต้องการให้ชุมชนมีการช่วยตนเองในด้ยงบประมาณ เช่น จัดงานการกุศล และขอบริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อเป็นการสมทบกับงบประมาณแผ่นดิน ควรจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลาง ควรมีการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นก่อนและควรมีการติดตามหรือประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ ควรใช้แหล่งประกอบการหรือวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ควรมีธนาคารหรือสหกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ในการเกษตร และควรมีการสนับสนุนหรือส่งเสริมให้โรงเรียนมัธยมระดับตำบลทุกแห่งดำเนินการบริหารโรงเรียนตามระเบียบและแนวปฏิบัติของโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท

จ. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาคืออื่น ๆ สรุปว่า ควรมีการปลูกฝังสำนึกให้ข้าราชการทุกฝ่าย รวมถึงประชาชนทุกคนในชุมชน ต้องรู้หน้าที่ ตรงต่อเวลา เห็นความสำคัญของส่วนรวม กำจัดสิ่งฟุ่มเฟือยประจำวันและถือศีล ๕ อย่างเคร่งครัด

อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๑. จากการศึกษาสถานภาพส่วนตัวและสถานภาพเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบล พบว่า

ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนมาก เป็นเพศชายมากกว่าหญิง แต่ก็มีพิสัยไม่แตกต่างกันมากนักและส่วนมากมีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี ซึ่งนับว่าเป็นวัยที่เหมาะสมกับงานพัฒนา เพราะ เป็นวัยหนุ่มสาว ย่อมมีพลัง มีความคิดสร้างสรรค์และความกระตือรือร้นในการทำงาน สำหรับวุฒิการศึกษาสูงสุดมีวุฒิปริญญาและปริญญาตรี เป็นส่วนใหญ่ นับว่าครูเหล่านี้มีความรู้ในระดับเพียงพอที่จะสามารถชี้แนะและแนะนำฝึกเรียนหรือประชาชนทั่วไปได้ นอกจากนี้ครูส่วนใหญ่ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวส่วนมากยังเป็นโสด ทำให้ปัญหาด้านภารกิจประจำวันในครอบครัวที่อาจจะ เป็นอุปสรรคในการออกพัฒนาชุมชนลดน้อยลง เกี่ยวกับภูมิลำเนาเดิมของครูปรากฏว่า ครูส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในจังหวัดเดียวกับ

สถานศึกษาที่รับราชการในปัจจุบัน ซึ่งสนับสนุนข้อค้นพบของ วรณี ทองดี (๒๕๒๓ : ๑๒๕) ที่พบว่า ครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน มพช. ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาเดียวกับโรงเรียนที่ทำการสอนอยู่ถึงร้อยละ ๖๒.๒๐ และรับราชการตั้งแต่แรกในโรงเรียนที่ทำการสอนอยู่ในปัจจุบันร้อยละ ๗๐.๐๐ ซึ่งถ้าพิจารณาใน ประเด็นของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน เกี่ยวกับการศึกษาชุมชน ครูเหล่านี้จะได้เปรียบในด้านความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับพื้นฐานของโรงเรียนและพื้นฐานของชุมชนอันเป็นที่ตั้งของโรงเรียน และจะทำให้ เป็นประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูที่เข้าไปทำงานกับประชาชนในชุมชนด้วย

สำหรับงานพิเศษที่ทำในโรงเรียนนอกเหนือจากการสอนประจำแล้ว พบว่าครูส่วนมากมี งานทำที่นอกเหนือจากการสอน เช่น การสอนซ่อม เสริม งานด้านธุรการ งานของวิชาการ-วัดผล ฝ่ายบริการ และฝ่ายกิจกรรมนักเรียน และ เวลาที่ทำงานพิเศษอยู่ระหว่าง ๑-๒๐ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เป็นส่วนมาก ซึ่งนับว่าเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ครูไม่มี เวลาที่จะออกทำงานพัฒนาชุมชน นอกเวลาราชการได้ ทั้งนี้เพราะต้องนำ เวลาว่างจากการสอนบางส่วนมาปฏิบัติหน้าที่พิเศษให้แก่ โรงเรียนนอกเหนือจากการสอนนักเรียนในแต่ละวัน

ในด้านการใช้เวลาว่างของครูหลังจากปฏิบัติราชการ ปรากฏว่าครูส่วนใหญ่ใช้เวลาว่าง ในการอ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร ซึ่งครูส่วนมากจะใช้เวลาว่างนี้ ทำกิจกรรม เพื่อหารายได้พิเศษมาช่วย ครอบครัวยัง กิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ เป็นกิจกรรมที่ทำมากที่สุด รองลงมาคือ ค้าขายและทำสวน ฉะนั้น จะ เห็นได้ว่า ครูส่วนใหญ่พยายามใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว เป็นการ ช่วยด้าน เศรษฐกิจของครอบครัวและยัง เป็นแบบอย่างที่ดีของประชาชนในชุมชนอีกด้วย โดยเฉพาะ การประกอบอาชีพพรอง คือ การเลี้ยงสัตว์ ซึ่งนับว่าครูส่วนใหญ่มีความรู้ความ เข้าใจถึงสภาพความเป็น จริงของภูมิอากาศและภูมิประเทศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่แห้งแล้งกันดาร ทำให้ เหมาะสำหรับการ เลี้ยงสัตว์มากกว่าทำการ เพาะปลูกพืชอื่นใด

ในด้านการประกอบอาชีพก่อนที่จะมารับราชการครู พบว่า ครูส่วนใหญ่ไม่เคยประกอบอาชีพ ใด ๆ เลย หลังจากจบการศึกษาและยังพบว่า มีครูประมาณร้อยละ ๑๓.๑๓ เคยเป็นครูโรงเรียนราษฎร์ มาก่อน เพราะ เคยประกอบอาชีพครูมาก่อนและไม่เคยประกอบอาชีพอื่นใด อาจารย์เคราะห์ได้ว่าสภาพ ของครูส่วนใหญ่มีความตั้งใจจริงในการที่จะ เป็นครู ซึ่งอาจ เป็นผลดีในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ใน

ชุมชนด้วยความเสียสละ เพราะครูเป็นผู้มีความสนใจในอาชีพครูมาตั้งแต่แรก

สำหรับสถานภาพเกี่ยวกับการช่วยราชการพิเศษในชุมชน พบว่าครูส่วนใหญ่มีโอกาสช่วยราชการพิเศษหลายด้าน เช่น การเป็นที่ปรึกษากิจกรรมของชุมชน การเป็นลูกเสือชาวบ้าน และการเป็นวิทยากรของชุมชน ส่วนจำนวนครั้งที่ครูปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน พบว่า ครูส่วนใหญ่เห็นว่าตนมีโอกาสปฏิบัติบ่อยพอสมควร ร้อยละ ๔๔.๐๖ และครูประมาณร้อยละ ๒๖.๕๗ ที่มีโอกาสช่วยน้อยครั้ง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะครูบางส่วนมีได้มีที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนจึงทำให้ไม่มีโอกาสร่วมกิจกรรมบางอย่างที่อาจจัดในตอนกลางคืน นอกจากนี้อาจเป็นเพราะว่ากิจกรรมบางอย่างครูไม่มีความสามารถที่จะช่วยได้เพราะ ไม่มีความชำนาญหรือการจัดกิจกรรมตรงกับ เวลาที่ครูกำลังรับผิดชอบงานในโรงเรียนอยู่ ส่วนการช่วยงานเทศกาลสำคัญประจำปี พบว่า ครูส่วนใหญ่มีโอกาสช่วยแล้วแต่โอกาส ร้อยละ ๔๘.๔๔ รองลงมา ร้อยละ ๔๔.๓๘ มีโอกาสช่วยทุกครั้ง ซึ่งหากพิจารณาผลส่วนรวมแล้วแสดงว่าครูส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในการช่วยงาน เทศกาลชุมชนมากกว่าไม่มีโอกาสช่วยเลย โดยเฉพาะงานด้านวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ครูจะมีส่วนร่วมมากที่สุด ทั้งนี้ เพราะในสังคมชนบททั่วไป ประชาชนทุกคนและบุคลากรทุกฝ่ายให้ความสำคัญงาน เทศกาล เป็นพิเศษ เพราะ เป็นงานสำคัญของส่วนรวมที่จะส่งเสริมความสามัคคี แสดงให้เห็นถึง เอกลักษณะที่เป็นประเพณีอันดีงาม ซึ่งโรงเรียนในชนบทมีการส่งเสริมมาก นอกจากนี้ทางราชการยังถือวันสำคัญทางประเพณี เป็นวันหยุดราชการทำให้เปิดโอกาสให้ครูได้เข้าร่วมกิจกรรมได้สะดวกยิ่งขึ้น

สำหรับความรู้ความ เข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของครู ปรากฏว่า ครูมีความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยถูกต้องถึงร้อยละ ๖๑.๒๕ และครูจำนวนประมาณร้อยละ ๓๓.๗๕ สามารถให้คำตอบที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำตอบที่ถูกต้อง ดังนั้นหากพิจารณาผลโดยส่วนรวมแล้วจะ เห็นได้ว่าครูส่วนใหญ่มีความ เข้าใจ เกี่ยวกับความหมายของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยดีพอที่จะนำความรู้ด้านนี้ไปแนะนำในสิ่งที่ถูกต้องและ เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในชุมชนได้ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับข้อคิดเห็นของ วัลลภ วิเชียรโชติ (๒๕๑๖-๒๕๑๗ : ๒๒-๒๓) ที่กล่าวว่า

อาชีพครู เป็นอาชีพที่มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับขบวนการพัฒนาประเทศทั้งในด้าน เศรษฐกิจ และสังคม เพราะครู เป็นผู้ที่มี ส่วนสำคัญในการพัฒนาคนและกำลังคนที่จะไปพัฒนาประเทศ ฉะนั้น ถ้าหากประเทศชาติและประชาชน มีความปรารถนา ที่จะพัฒนาระบบการปกครอง และวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ครูทุกคนก็สามารถจะตอบสนองความปรารถนาอันนี้ได้เป็นอย่างดี ในส่วนที่ เกี่ยวกับการพัฒนาคน ให้มีคุณลักษณะและคุณภาพที่เหมาะสมและ เอื้อต่อการดำเนินชีวิต ในระบอบประชาธิปไตย

จะ เห็นว่าถ้าหากครูไม่มีความรู้ความ เข้าใจในระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้องดีพอแล้ว การ นำความรู้ที่ผิดไปแนะนำแก่ประชาชนอาจก่อให้เกิดผลเสียต่อการพัฒนาประเทศด้านอื่น ๆ ได้ในที่สุด

๒. จากการศึกษาความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบล เกี่ยวกับหน้าที่ของครู และโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้าน เศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการศึกษาและ นันทนาการ ด้านสุขภาพอนามัย และด้านการเมืองการปกครอง ปรากฏผลดังนี้

๒.๑ ความคิดเห็น เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน พบว่า ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความ เห็นด้วยในระดับมาก ว่าครูโรงเรียนมัธยมระดับ ตำบลควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้วย นอกเหนือจากการสอนในโรงเรียน ซึ่งข้อค้นพบนี้สนับสนุนการ วิจัยของ ธีรชัย สิงหนะตร (๒๕๑๔ อ้างถึงใน พัฒน์ สุจำนงค์ และ คณะ ๒๕๒๔ : ๔๗) ที่พบว่า ผู้นำท้องถิ่นมีความ เห็นว่าครูควรมีบทบาทในการพัฒนาหมู่บ้าน นอกเหนือจากการสอนหนังสือในโรงเรียน และยังสอดคล้องกับการสำรวจความต้องการของชุมชนที่ทำการสำรวจโดย อัสลามวิทยาลัย (๒๕๒๑ : ๓๓-๓๕) การวิจัยของ ธีรชัย หันโตภาส (๒๕๒๑ : ๔๕-๔๘) และการวิจัยของ ปรีชา เศรษฐีธร และคณะ (๒๕๒๔ : ข-ค) ที่สรุปได้ว่า โรงเรียนควรมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ชุมชน ทั้งในและนอกเวลาราชการ ทั้งนี้เพราะ ครูและประชาชนส่วนใหญ่ มีความ เข้าใจที่ตรงกันว่า โรงเรียนจะสามารถมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนให้เจริญได้ ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การ ศึกษา สุขภาพอนามัย และการเมืองการปกครอง

สำหรับการปฏิบัติจริงนั้น ปรากฏว่า ครูส่วนใหญ่คือมากกว่า ร้อยละ ๕๐ มีความ เห็นว่า กิจกรรมพัฒนาชุมชนหลายด้านของโรงเรียนยังคงมีการปฏิบัติในระดับต่ำหรือน้อย ข้อค้นพบนี้ สนับสนุน การวิจัยของ เจริญ โภคผล (๒๕๐๘ : ๑๓๑) ที่พบว่า การปรับปรุงโรงเรียนด้านการพัฒนาชุมชนนั้น

มีหลายอย่างที่ทางโรงเรียน ยังมิได้ทำเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน ผู้วิจัย เห็นว่า . . . ยัง เป็นจุด เริ่มต้นของ การปรับปรุงงานได้ต่อไป : ดังที่ในบางส่วนของประ เทศไทยและต่างประ เทศก็ เคยประสบผลสำ เร็จมา แล้ว โดย เฉพาะอย่างยิ่ง คณะครูส่วนมาก เห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนว่าควร เป็น หน้าที่ของครูและโรง เรียน แม้จะยังไม่มีการปฏิบัติจริงมากนัก ก็นับว่า เป็นสิ่งที่ดี ต่อไปถ้าได้รับการ สนับสนุนด้านอุปกรณ์และการแพร่กระจายความคิดจากผู้รู้ให้มากขึ้น ก็ จะ เป็นผลดี ทำให้คณะครูตระหนัก และมีความ เข้าใจในกระบวนการพัฒนาชุมชนมากขึ้น และอาจทำให้การพัฒนาชุมชนโดยใช้โรง เรียน มัธยมศึกษา ระดับตำบล เป็นศูนย์กลาง ประสบความสำเร็จ มีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการ พัฒนาคุณภาพของประชากรในชุมชน

แต่อย่างไรก็ตามมีข้อที่ควรคำนึงบางประการในการที่จะนำครูและใช้โรง เรียน เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน สำหรับข้อควรคำนึงนี้ สุจริต เพียรชอบ (๒๕๒๒ : ๕๐) ได้กล่าวไว้ว่า " . . . การที่จะนำโรง เรียนและทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาแก่ประชาชน นั้น ครูและโรง เรียนต้องให้ทั้งความรู้ วิชาการใช้ และการสงวนรักษา เนื่องประชาชนไม่ค่อยได้รับการ ศึกษาในด้านนี้มากนัก จึงมักกระทำโดยรู้เท่าไม่ถึงการ . . . "

สรุปได้ว่า การที่ครูโรง เรียนมัธยมระดับตำบล มีความ เห็นด้วยและต้องการมีส่วนร่วมใน การพัฒนาชุมชนดังกล่าวแล้วนั้น นับว่า เป็นความเห็นที่ดี ซึ่งควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูได้ มีความรู้และ เข้าใจแนวทางที่ถูกต้อง ก็จะก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาประ เทศอย่าง เป็นระบบและ จริงจังกว่าในปัจจุบัน

๒.๒ ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรง เรียนในการพัฒนาชุมชนด้าน เศรษฐกิจและอาชีพ พบว่า ครูโรง เรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความ เห็นด้วยในระดับมาก ว่าครูและโรง เรียนควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้าน เศรษฐกิจและอาชีพด้วย ซึ่งสนับสนุนการวิจัย ของ สัจดี มิตกิตติ (๒๕๒๕ : ๖๑-๖๘) ที่พบว่า ในการบริการชุมชนด้าน เศรษฐกิจและอาชีพของ โรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้บริหาร ครู เกษตรกรและผู้ที่ไม่ใช่เกษตรกร มีความต้องการให้โรง เรียน บริการในระดับมาก และมากที่สุด จากผลการวิจัยที่กล่าวมา แสดงว่า ครูและประชาชนมีความ เห็น สอดคล้องกันที่ว่า สถาบันการศึกษาควรมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้าน เศรษฐกิจและอาชีพ เพราะ มี

ผู้ที่มีความรู้ และมีอุปกรณ์พอที่จะให้คำแนะนำแก่ประชาชนในบางสาขาวิชาชีพได้

เมื่อพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวกับความเห็นที่ว่า โรงเรียนมีหรือไม่มีการปฏิบัติกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ พบว่า *ครูสงฆ์ใหญ่ (วิ.๓๐.๓๒)* คิดว่ากิจกรรมพัฒนาชุมชนในเรื่อง การเป็นผู้นำชาวบ้านในการติดต่อแหล่งจำหน่ายผลผลิต การบริการนอกโรงเรียน เช่น การบริการรักษาโรคสัตว์และตอนสัตว์ มีส่วนร่วมในการทำวิจัยท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ การติดตามข้อมูลเกี่ยวกับตลาดแรงงาน การฝึกอาชีพให้กับแม่บ้านเพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้กับครอบครัว จัดหน่วยสาธิตในและนอกโรงเรียนเกี่ยวกับการบริการด้านการเกษตรและอื่น ๆ การจัดตลาดนัดจำหน่ายผลผลิตของนักเรียนและประชาชนเป็นครั้งคราว ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มเพื่อเพิ่มพูนรายได้ของประชาชนในท้องถิ่น จัดกิจกรรมสนับสนุนเรื่องเศรษฐกิจ มีส่วนร่วมในการผลิต จัดหาหรือแนะนำแหล่งผลิตปุ๋ย ฯลฯ สนับสนุนการผลิตและการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์และการบริการวิทยุวัสดุด้านการเกษตรและอื่น ๆ ยังไม่มีการปฏิบัติหรือมีการปฏิบัติในระดับต่ำในสถานศึกษาของตน ยกเว้น การจัดสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียนเพื่อเป็นแบบอย่างแก่นักเรียนและประชาชนทั่วไป ที่พบว่า มีการปฏิบัติมากกว่ากิจกรรมอื่น ๆ ในกิจกรรมพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพ

ผลการวิจัยข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การที่ครูและประชาชนมีความต้องการให้มีการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจและอาชีพในระดับมาก อาจเป็นเพราะ สภาพเศรษฐกิจปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ค่าครองชีพและมาตรฐานในการดำรงชีวิตสูงขึ้น แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังยากจนและมีรายได้ต่ำ ฉะนั้น ประชาชนจึงไม่ปฏิเสธที่จะได้รับความช่วยเหลือ จากสถาบันหนึ่งสถาบันใดในชุมชน และด้วยความปรารถนาดีของคณะครู จึงมีความเห็นว่า ตนเองและโรงเรียนก็ควรที่จะเสียสละเวลา ใช้ความรู้ด้านวิชาชีพหรืออื่น ๆ ที่มีอยู่ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพของประชาชนในชุมชนด้วย

วิธีการที่ครูและโรงเรียนจะสามารถจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพนี้ สุจริต เพียรชอบ (๒๕๒๒ : ๕๔) ได้กล่าวไว้ว่า ครูสามารถจัดทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังมีรายละเอียดที่สำคัญ คือ

การให้ความรู้แก่ประชาชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพโดยตรง คือ การจัดชั้นเรียนสำหรับผู้ใหญ่ในตอนเย็นหรือตอนกลางคืน ซึ่งอาจจะเป็นการศึกษาสามัญหรือการศึกษาด้านอาชีพก็ได้ สำหรับด้านอาชีพนั้น ทางโรงเรียนอาจใช้อาสาสมัครจากชุมชนหรือจากหน่วยงานใดก็ได้ทาง

หนึ่ง อีกทางหนึ่งก็อาจทำได้โดยการสำรวจความสามารถพิเศษของครูในโรงเรียนนั้น แล้วจัดเป็นวิชาย่อย ๆ ซึ่งจัดเป็นระยะเวลาสั้น ๆ (Mini Course) เช่น การประดิษฐ์ดอกไม้ ศึกษาศาสตร์ วาดภาพ วาดการ์ตูน การถ่ายภาพ การทำบัญชี พิมพ์ดีด ชวเลข ไฟฟ้า และ เครื่องยนต์ สำหรับค่าใช้จ่ายนั้น อาจมีหน่วยงานบางหน่วยอุปถัมภ์ หรืออาจเป็นค่าใช้จ่าย เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เก็บจากผู้เรียนก็ได้ วิชาย่อย ๆ ที่ประชาชนในท้องถิ่นได้เรียน นอกจาก จะ เป็นความรู้ประดับตัวแล้ว อาจนำไปใช้ประกอบอาชีพหรือ เป็นการหารายได้พิเศษก็ได้ การ ให้การศึกษาแก่ประชาชนทางอ้อมก็คือ การให้การศึกษาโดยผ่านทางนักเรียน เมื่อนักเรียนได้ เรียนบทเรียนต่าง ๆ จากทางโรงเรียนแล้ว เช่น โภชนาการ สุขศึกษา การเกษตรกรรม แผนใหม่ ซึ่งในการเรียนนั้นอาจมีการปฏิบัติทางบ้านด้วย ผู้ปกครองของเด็กก็จะ เกิดการเรียนรู้ไปในขณะเดียวกันกับที่ลูกนำไปปฏิบัติที่บ้าน

สรุปได้ว่า การให้ความรู้ด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนา เศรษฐกิจและอาชีพของประชาชนในชุมชน ดังกล่าว ครูที่อยู่ในสายวิชาชีพจะมีส่วนช่วยเหลือและส่งเสริม ให้เด็ก เรียนมีทักษะและทัศนคติที่ดีต่อ อาชีพต่าง ๆ ได้ และ/หรือ แม้ว่าจะไม่ได้สอนในสายวิชาชีพ ครูผู้สอนวิชาอื่น ๆ อาจจะทำตน เป็นตัวอย่างแก่ชุมชนในการใช้เวลาว่างในการหารายได้พิเศษได้ เช่น การเลี้ยงสัตว์ ทำสวนครัว ประดิษฐ์วัสดุของใช้จากทรัพยากรในท้องถิ่น หรือการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นต้น หากคณะครู ในโรงเรียนมัธยมสามารถปฏิบัติได้เช่นนี้ก็จะทำให้ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน ทำให้ประชาชน เห็น คุณค่าและ เกิดความรู้ความสามารถที่จะนำไปปฏิบัติ เพื่อพัฒนา เศรษฐกิจและอาชีพของครอบครัวและชุมชน ของตนได้ต่อไป

๒.๓ ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้าน สังคมและวัฒนธรรม พบว่า ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความ เห็นด้วยในระดับมาก ว่า ครูและโรงเรียนมัธยมระดับตำบลควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมด้วย ซึ่งการ ค้นพบนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ สัจจ มิตกิตติ (๒๕๒๕ : ๖๑-๖๔) ที่พบว่า ความต้องการที่มีต่อ การบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา ด้านสังคมและวัฒนธรรมของผู้บริหาร ครู เกษตรกรและผู้ ที่ไม่ใช่ เกษตรกร มีความต้องการในระดับมาก

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า กิจกรรมพัฒนาชุมชนด้านสังคมและ วัฒนธรรมในเรื่องที่ เกี่ยวกับการปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนที่มีคุณธรรม เช่น มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ไม่ฝักใฝ่ อายามุข เพื่อเตรียมนักเรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป นั้น ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบล

ได้มีความเห็นด้วยในระดับมากที่สุด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เพราะสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปมากในปัจจุบัน ความเจริญด้านวัตถุและอบายมุขต่าง ๆ มีมากขึ้น การเลียนแบบสังคมตะวันตกในบางประการ ทำให้ศีลธรรมและจริยธรรมของนักเรียนและประชาชนถดถอยลง ครูจึงมีบทบาทที่จะดำรงไว้ซึ่งระบบสังคมและวัฒนธรรมที่ดีงามของไทยไว้ โดยการถ่ายทอดทั้งในและนอกโรงเรียน รวมถึงการกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชน

ในส่วนที่เกี่ยวกับความเห็นที่ว่าโรงเรียนมีหรือไม่มีการปฏิบัติกิจกรรมในด้านสังคมและวัฒนธรรมนี้ ครูส่วนใหญ่มีความเห็นว่า กิจกรรมในการพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมส่วนมากมีการปฏิบัติมากกว่าไม่มีการปฏิบัติ ซึ่งสามารถเรียงลำดับที่ปฏิบัติจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ การปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนที่มีคุณธรรม ฯลฯ การทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีในด้านค่านิยมและการปฏิบัติที่ถูกต้อง การจัดกิจกรรมในเทศกาลต่าง ๆ ของท้องถิ่น การสร้างความสัมพันธ์และความผูกพันระหว่างเด็กกับชุมชนของตน การเผยแพร่ความรู้แก่นักเรียนด้านสังคมและวัฒนธรรมด้วยการเขียนพูด และวิจัย ฯลฯ จัดบริการอุปกรณ์เพื่อนำไปใช้ในงานพิธีต่าง ๆ ของท้องถิ่น ส่งเสริมการสร้างสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่น ส่งเสริมการจัดพิพิธภัณฑ์ นิทรรศการ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการทำประเพณีท้องถิ่นบุคคลสำคัญ ฯลฯ

จะเห็นว่ากิจกรรมในการพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมของครูและโรงเรียนมีโอกาสที่จะปฏิบัติได้ประสพผลสำเร็จมากที่สุด หากได้รับความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่าย ทุกอาชีพ ในชุมชนไม่เฉพาะเจาะจงว่าจะต้องเป็นคณะครูแต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น ที่จะมามีบทบาทในการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรมได้

๒.๔ ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษาและนันทนาการ พบว่า ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยในระดับมากกว่าครูและโรงเรียนมัธยมระดับตำบลควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษาและนันทนาการด้วย ซึ่งข้อคิดนี้ เป็นความคิดที่เหมาะสมสำหรับบุคลากรที่ผ่านการศึกษาในระดับอนุปริญญาและปริญญาตรี ซึ่งส่วนใหญ่มีความตั้งใจจริงในกรที่จะเป็นครูและอีกประการหนึ่ง ในการให้การศึกษาและการนันทนาการ เป็นความรู้และความสามารถ ของผู้ที่มีวิชาชีพครูโดยตรง ทั้งนี้ เพราะ แม้ว่าจะจบจากสาขาวิชาใดก็ตาม

ย่อมจะต้องผ่านการอบรมในวิชาพื้นฐาน ^{ไว้}ไป และวิชาชีพครูที่จะต้องมีการสอน เพื่อให้ครูมีความรู้ความสามารถและมีบุคลิกภาพในขั้นที่จะสามารถนำความรู้ด้านการศึกษาไปแนะนำให้นักเรียนและประชาชน เกิดความรู้เพิ่มขึ้นและอีกทั้งได้เข้าใจในการใช้เวลาบางส่วนของแต่ละวัน เพื่อการอ่านเขียนหรือการนัดหมายการ อันจะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมทั้งความรู้และสุขภาพจิตที่ดีของประชาชน ซึ่งจะนำไปสู่การมีสุขภาพกายที่สมบูรณ์และแข็งแรงต่อไป

ในส่วนความเห็นที่เกี่ยวกับบทบาทที่ว่าโรงเรียนมีหรือไม่มีการปฏิบัติกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษาและนันทนาการ พบว่า ครูส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๕๓) คิดว่ากิจกรรมพัฒนาชุมชนในเรื่องส่งเสริมการอ่านออกเขียนได้ของประชาชน โดยการเปิดสอนนอกเวลาราชการและการให้ใช้บริการห้องสมุดโรงเรียนแก่ประชาชนทั่วไป การให้บริการโดยการจัดสถานที่พักผ่อนและสนามเด็กเล่น การจัดอบรมการเล่นดนตรี การขับร้องพ็อนรำและกีฬาแก่ประชาชนทั่วไป การจัดดนตรีและการละเล่นร่วมกิจกรรมของท้องถิ่น ยังไม่ได้มีการปฏิบัติมากกว่ามีการปฏิบัติ ยกเว้นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการให้ใช้สถานที่และอุปกรณ์ในการเล่นกีฬาและออกกำลังกาย ที่คณะครูเห็นว่ามีการปฏิบัติมากกว่า ข้อค้นพบทั้งหมดข้างต้น สอดคล้องกับการวิจัยของ ทนงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ (๒๕๑๔ : ๖๕-๖๗) ที่พบว่า การดำเนินงานในด้านกาให้บริการในด้านความรู้แก่ประชาชนของโรงเรียนชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังอยู่ในระดับต่ำ ฉะนั้นจะเห็นว่า ในการให้บริการความรู้แก่ประชาชนทั่วไปของโรงเรียนมัธยมระดับตำบล ก็ยังไม่สามารถจัดกระทำได้มากนัก แต่หากต้องการที่จะจัดทำแล้วคณะครูก็สามารถจัดสอนได้โดยเปิดการอบรมในตอนเย็นในลักษณะของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือการศึกษาผู้ใหญ่ การจัดสอนนอกเวลาเช่นนี้ จะมีงบประมาณอุดหนุนจากกรมการศึกษานอกโรงเรียนให้ครูจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์และ เป็นค่าล่วงเวลา เพียงแต่ว่าในการเปิดสอนลักษณะนี้จะต้องมีขั้นตอนที่ถูกต้องและมีการขออนุญาตอย่างเป็นระบบ ตามระเบียบแบบแผนที่ทางกระทรวงศึกษาธิการได้วางไว้

๒.๕ ในด้านความคิดเห็น เกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัย พบว่า ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยในระดับมาก ว่า ครูและโรงเรียนมัธยมระดับตำบลควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัยด้วย ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สนับสนุนการวิจัยของ สัจจิต มิตรกิตติ (๒๕๒๕ : ๖๑-๖๔) ที่พบว่า ผู้บริหารและครู มีความต้องการที่จะให้บริการชุมชนในด้านโภชนาการและอนามัยในระดับมาก ซึ่งอาจจะ เป็นได้ว่าครูส่วน

มากมีความเห็นว่า ตนเองนั้นมีความรู้เบื้องต้นในขั้นพื้นฐานที่พอจะช่วยเหลือชุมชนในกิจกรรมการพัฒนาด้านสุขภาพอนามัยได้ โดยเฉพาะความรู้ในด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้น การให้บริการยาสามัญประจำบ้าน หรือการฉีด เข็มนาฬิกาประจำตำบลหรือโรงพยาบาลมาให้ความรู้แก่นักเรียนและประชาชนในลักษณะที่ครูมีบทบาท เป็นผู้ประสานงาน ดังเช่น ที่ ทิพาพร วรรณประภา (๒๕๒๔ : ๘๑) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการแก้ปัญหาสาธารณสุขในชุมชนไว้ว่า "ครูอาจจะทำหน้าที่นี้ได้โดยช่วยประสานงานกับบุคลากรและหน่วยงานทางด้านอนามัยหรือสาธารณสุข" ทั้งนี้ เพื่อ นำบุคลากรเหล่านี้เข้าไปบริการแก่ชุมชนของโรงเรียน

ในส่วนที่เกี่ยวกับความเห็นที่ว่า โรงเรียนมีหรือไม่มี การปฏิบัติกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัย พบว่า ครูส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๑๒) คิดว่า กิจกรรมพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัยในเรื่องเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม เผยแพร่ด้วยการบริการ เอกสารและอุปกรณ์ในการวางแผนครอบครัว การบริการยาสามัญประจำบ้านและการปฐมพยาบาล การบริการด้านสุขภาพบาล การให้บริการน้ำสะอาดและการบริการด้านการป้องกันโรคติดต่อ ยังไม่มีการปฏิบัติมากกว่ามีการปฏิบัติ ที่มีผลสรุปเช่นนี้ อาจจะเป็น เพราะครูส่วนมากยังลังเลใจและมีความคิดว่ากิจกรรมด้านนี้ไม่ควรเป็นบทบาทหน้าที่ของครูซึ่งนับว่าเป็นแนวคิดที่เป็นแนวคิดแบบเดิมที่เห็นว่า การบริการด้านสุขภาพอนามัยนั้นควรเป็นหน้าที่ของแพทย์หรือพยาบาล เท่านั้น แนวคิดเช่นนี้ ปัจจุบันได้ลดน้อยลงในชุมชนที่มีโครงการทดลองโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท (มพช.) ทั้งนี้ เพราะ เมื่อได้ศึกษาข้อสรุปจากการประเมินผลโครงการโรงเรียนมพช. ของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๒๕ : ๗๔) ได้พบว่า "...กิจกรรมพัฒนาชุมชนที่ชุมชนพอใจมากที่สุดคือ กิจกรรมด้านสุขภาพอนามัย..." จากข้อสรุปนี้แสดงให้เห็นว่าหากครูที่มีความรู้โดยตรง เช่น ครูพลศึกษา ครูที่ทำการสอนวิชาสุขศึกษา หรือครูประจำห้องพยาบาลและคณะครูคนอื่น ๆ ที่มีความสนใจกิจกรรมด้านนี้ ได้เข้ารับการอบรมความรู้ด้านสุขภาพอนามัยเพิ่มเติมให้มากขึ้นและได้รับอุปกรณ์สนับสนุนเพิ่มเติมแล้ว กิจกรรมพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัย คงประสบความสำเร็จในชุมชนชนบททั่วไปได้อย่างแน่นอน ทั้งนี้ เพราะ เป็นการตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

๒.๖ ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครอง พบว่า ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยในระดับมากว่า ครูและโรงเรียนมัธยมระดับตำบลควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครองด้วย

ผลการวิจัยครั้งนี้สนับสนุนข้อค้นพบของ ประยุทธิ์ ศรีตารา และ ชาญญรงค์ แสงสว่าง (๒๕๑๘ : ๑๐๗-๑๐๘) ซึ่งได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง "สภาพความเข้าใจของนักเรียนและความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับประชาธิปไตย" พบว่า "...นักเรียนชั้นต่ำ ๆ มีความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยน้อยกว่านักเรียนชั้นสูงชั้น..." ซึ่งนักเรียนชั้นต่ำ ๆ และนักเรียนชั้นที่สูงขึ้นใน ความหมายของผู้วิจัยนั้น หมายถึง นักเรียนชั้น ประถมศึกษาขึ้นไปจนถึงชั้นมัธยมศึกษา จึงเป็นข้อคิดที่แสดงให้เห็นว่า นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา มีความสามารถที่จะรับรู้เกี่ยวกับความเข้าใจในระบอบการ เมืองการปกครองที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูได้ อันเป็นโอกาสให้ครูได้สอนและศึกษาค้นคว้าอยู่เป็นประจำ หากครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ระดับต่ำลงจะพึงจัดโอกาสในการจัดการอบรม แนะนำ แก่ประชาชนในรูปการสอน นอกเวลาหรือการศึกษาผู้ใหญ่แล้ว ก็จะสามารถพัฒนาความรู้ด้านการ เมืองการปกครองแก่ประชาชนทั่วไปได้

ในส่วนที่เกี่ยวกับความเห็นที่ว่าจริง เรียนมีหรือไม่มีการปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาชุมชนด้านการ เมืองการปกครอง พบว่า ครูส่วนใหญ่ (๖๕.๕๕%) คิดว่า การปฏิบัติกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนด้านการ เมืองการปกครองใน เรื่องที่ เกี่ยวกับการ เผยแพร่ความรู้ด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุขแก่นัก เรียนและประชาชน ด้วยการ เป็นวิทยากรชี้แจงให้นักเรียนและประชาชน เข้าใจกลไกในการทำงานของระบอบราชการ เป็นกรรมการ เลือกตั้งของชุมชนและของชาติ และการมีส่วนร่วมในการอบรมให้ชาวบ้านรู้จักป้องกันตนเอง ยังไม่มีการปฏิบัติมากกว่ามีการปฏิบัติ ในสถานศึกษา ยกเว้น กิจกรรมในเรื่อง การมีส่วนร่วมในการรักษาความปลอดภัยของชุมชนและของชาติ ด้วยการ เป็นหู เป็นตาให้กับตำรวจและทางราชการ ที่มีผู้ เห็นว่ามีการปฏิบัติมากกว่าผู้ ที่ เห็นว่ายังไม่มีการปฏิบัติ จากข้อค้นพบข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ครูส่วนใหญ่เห็นว่าการปฏิบัติในบทบาทของ ตนในด้านการพัฒนาความรู้ในทางการ เมืองการปกครองแก่นัก เรียนและประชาชน ซึ่งอันที่จริงแล้ว ครูนั้นมิได้มีบทบาทให้ความรู้ เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น โดยเฉพาะการจัดกิจกรรม เสริมนอกห้อง เรียน ครูนี้อาจมีโอกาสให้นัก เรียนฝึกปฏิบัติจริงได้ เช่น การให้นัก เรียนสมัครรับ เลือกตั้ง เป็นคณะกรรมการกลุ่ม กิจกรรม หรือ สมัครเป็นประธานสภานักเรียน เป็นต้น กิจกรรม เสริมดังกล่าว นับว่า เป็นการฝึกให้ นักเรียนได้รู้และ เข้าใจในหลักการของประชาธิปไตยด้วยตนเอง

ส่วนการพัฒนาความรู้ทางการ เมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยแก่ประชาชนทั่วไป นั้น ครูสามารถ เป็นผู้นำทางความคิดที่ถูกต้องให้แก่ชุมชนโดยการปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างแก่นัก เรียนและ ประชาชนได้ เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกครั้ง การสนใจข่าวสารบ้าน เมือง เป็นต้น ซึ่งแนวคิดใน การปลูกฝังความรู้ทางการ เมืองแก่นัก เรียนและประชาชนนี้ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (๒๕๑๘ : ๖๒-๖๓)...เห็นว่า " ...การวิจัยข่าวสารการเมืองหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือ กระทำในรูปของการสังคมสงเคราะห์ ที่ออกไปช่วยชาวบ้าน หรือชนกลุ่มน้อยที่ยากไร้ลำเค็ญก็ตาม หากทำกันอย่างจริงจังแล้วย่อม เท่ากับ ทำให้เยาวชนได้เห็นสภาพปัญหาทางการ เมืองได้อย่างเด่นชัด..."

ข้อคิดข้างต้นนี้ เป็นแนวคิดที่จะช่วยให้เด็ก เรียนและประชาชนมองเห็นภาพการ เมืองและการ ปกครองจากความเป็นจริงและจะทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงปัญหาทางการ เมืองที่ท้องถิ่นและประเทศ ของตนประสบอยู่ อันจะนำไปสู่การคิดแก้ไขและพัฒนาระบบการ เมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย ให้มีลักษณะที่ เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

๒.๗ ในด้าน เหตุผลของการเห็นว่าไม่ควรมีการปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ของครูและโรงเรียนมัธยมระดับตำบล พบว่า กิจกรรมด้านบทบาทและหน้าที่ของครูและโรงเรียนใน ทุก ๆ ด้าน มีครูจำนวนน้อยที่ให้เหตุผลว่าไม่ควรมีการปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาชุมชนในสถานศึกษาและได้ ให้เหตุผลที่ไม่ เห็นด้วยไว้หลายประการ เมื่อนำเหตุผลเหล่านี้มาสรุปโดย เรียงเหตุผลที่เสนอมาจาก มากไปหาน้อย จะได้ดังนี้ ขาดงบประมาณในการดำเนินการ ไม่ใช่ภาระหน้าที่ของครูโดยตรง ประชาชนไม่มีความรู้และขาดความสนใจ ครูไม่มีเวลาพอที่จะปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาชุมชน ครูไม่มี ความรู้ความชำนาญในการปฏิบัติกิจกรรมบางอย่าง เกรงจะไม่ปลอดภัยต่อตนเองและครอบครัว เกรง การชำรุดสูญหายของอุปกรณ์และประชาชนมีฐานะยากจน (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ตารางที่ ๓๐)

จากข้อค้นพบในด้าน เหตุผลที่คณะครูได้ เสนอมา แสดงให้เห็นว่า ครูที่ได้ปฏิบัติงานในชนบท ได้พบปัญหาที่เกิดจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาจากข้อเท็จจริงที่ประสบด้วยตนเองในท้องถิ่นและปรากฏว่า ข้อปัญหาเหล่านี้บางข้อ ตรงกับข้อปัญหาที่ผู้วิจัยได้ เสนอไว้ให้คณะครูได้แสดงระดับความคิดเห็นว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นปัญหามากน้อยเพียงใด ซึ่งข้อปัญหาที่พบว่า เป็นปัญหาที่สอดคล้องกับผู้วิจัย เสนอไว้ คือ การขาดงบประมาณในการดำเนินการ การขาดความรู้และความสนใจของประชาชน

ปัญหาเกี่ยวกับ เวลาของครู ครูไม่มีความรู้ในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ และปัญหาที่ประชาชนมีฐานะยากจน ปัญหาเหล่านี้จะขอนำไปวิเคราะห์และอภิปรายผลเพิ่มเติมในตอนที่ ๓

สำหรับ เหตุผลอื่น ๆ ที่คณะครูได้เสนอไว้คือ ไม่ใช่ภาระหน้าที่ของครูโดยตรง เกรงจะไม่ปลอดภัยต่อตนเองและครอบครัว และ เกรงการชำรุดสูญหายของอุปกรณ์นั้น อาจกล่าวได้ว่าคณะครูยังไม่เข้าใจถึงขอบเขตของภาระหน้าที่ด้านการพัฒนาชุมชนของตนและโรงเรียนว่าควรที่จะมีขอบเขตแคไหนเพียงไร ซึ่งจากความเป็นจริงแล้วบทบาทในด้านการพัฒนาชุมชนของครูและโรงเรียนนั้น ครูและโรงเรียนจะมีโอกาสออกปฏิบัติโดยตรง เช่นพัฒนากรหรือเจ้าหน้าที่ ร.พ.ช. หาได้ไม่ เพราะครูต่างมีภารกิจหลักประจำวันในด้านการสอนนักเรียนอยู่แล้วและการสอนและอบรมนักเรียนให้มีการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน จนนักเรียนเกิดทักษะและมีทัศนคติในทางที่ดีขึ้น จนสามารถนำไปปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่ครอบครัวและชุมชนของตนได้นั้น คือ บทบาทที่สำคัญที่สุดของครู อันเป็นหน้าที่ที่จะต้องประกอบอาชีพที่สำคัญต่องานการพัฒนาชุมชน เพราะเป็นการพัฒนาพื้นฐานด้านจิตใจของเยาวชนที่จะเป็นพลังอันสำคัญของชาติในอนาคต

๓. จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนและข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาของครู ปรากฏผลดังนี้

๓.๑ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่พบว่าเป็นปัญหาในระดับมาก คือความยากจนหรือการมีรายได้ต่ำของประชาชน ปัญหานี้นับว่าเป็นปัญหาสำคัญที่สุดประการหนึ่ง เพราะเป็นปัญหาใหญ่ระดับชาติที่ปัจจุบันได้มีนโยบายเน้นหนักในการพัฒนาพื้นที่ชนบทยากจนใน ๓๗ จังหวัดของประเทศ ในท้องที่ที่เป็นที่ตั้งโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในเขตชนบทยากจนของประเทศ ดังนั้นปัญหานี้จึงเป็นปัญหาในระดับมากที่ควรเร่งแก้ไขอย่างเป็นระบบ เพราะหากจะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาใด ๆ แล้ว หากไม่แก้ไขเรื่องปากท้องก่อนเรื่องอื่น ๆ ก็จะไม่สามารถกระทำได้ เพราะตราบดีที่ประชาชนยังยากจน ปัญหาลูกโซ่อื่น ๆ คือ ความไม่รู้ เจ็บไข้ และเจ็บป่วย ก็จะตามมา ข้อค้นพบนี้สนับสนุนการวิจัยของธวัช หันโตภาส (๒๕๒๑ : ๘๕-๘๘) และ ปรีชา เศรษฐีธวัช และ คณะ (๒๕๒๔ : ข-ค) ที่พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานบริการชุมชนและพัฒนาชุมชนของครู คือ กรรมการโรงเรียน

และคนในชนบทมีฐานะยากจนทำให้ไม่สามารถร่วมมือและช่วยเหลือในการจัดการศึกษาเพื่อบริการชุมชนของสถาบันการศึกษาได้

ปัญหาที่พบว่า เป็นปัญหาในระดับมากเกี่ยวกับตัวครู คือ ปัญหาของเวลาของครูที่จะช่วยในด้านการให้ความรู้แก่ประชาชนมีไม่เพียงพอ ปัญหานี้เป็นอุปสรรคสำหรับครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่มีขนาดเล็ก บุคลากรมีน้อย ดังนั้น ในการปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียน นอกจากภาระในการสอนประจำแต่ละวันแล้ว ครูยังต้องปฏิบัติหน้าที่พิเศษอื่น ๆ อีกหลายด้าน ดังนั้น เวลาว่างของครูส่วนใหญ่ทั้งในและนอกเวลาราชการจึงต้องไปมุ่งที่การทำงานพิเศษต่าง ๆ ให้เสร็จลุล่วงไปในแต่ละวัน

ปัญหาด้านสภาพสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหาในระดับมากอีกประการหนึ่ง คือ ความแห้งแล้งกันดาร ขาดแคลนทรัพยากรและรวมถึงสภาพการคมนาคมที่ไม่สะดวกในการเดินทาง ทำให้ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนได้ เท่าที่ควร จากการเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตนเองในบางท้องที่ของผู้วิจัย พบว่า โรงเรียนบางแห่งตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชนเมือง ถนนที่ใช้ติดต่อระหว่างตำบลและเชื่อมกับตัวอำเภอ เป็นถนนลูกรังไม่สามารถเดินทางด้วยรถยนต์ได้ในฤดูฝน และในฤดูแล้งจะเต็มไปด้วยฝุ่นละอองที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้สัญจร และบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมถนน สภาพเช่นนี้ เป็นปัญหาในระดับที่ผู้บริหารที่เป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในด้านนี้จะต้องมีส่วนเข้าไปแก้ไขให้ เพราะ เกินกำลังความสามารถของครูและประชาชนจะจัดทำ

ปัญหาที่เป็นปัญหาในระดับมากประการสุดท้าย ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยิ่ง คือ ปัญหาการขาดงบประมาณที่จะใช้สนับสนุนโครงการ และปัญหาการขาดวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นเครื่องมือสิ่งเสริม และสนับสนุนการอบรมและฝึกอาชีพของประชาชนในหมู่บ้าน ปัญหาด้านงบประมาณค่าเงินการเป็นปัญหาที่คณะครูได้กล่าวถึงมากที่สุด จากข้อคิดเห็นที่พบในข้อที่เกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนของครู ซึ่งปัญหานี้มีผู้วิจัยหลายท่านทั้งในและต่างประเทศได้ศึกษาและค้นพบก่อนหน้าการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยที่พบว่าปัญหาด้านทุนทรัพย์และการขาดงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ นั้น เป็นอุปสรรคสำคัญของงานบริการและพัฒนาชุมชนของสถาบันการศึกษา คือ เจริญ โภคผล (๒๕๐๘ : ๑๓๑) ปรีชา นิพนธ์พิทยา (๒๕๒๓ : ๘๓-๑๐๑) วรณี ทองดี (๒๕๒๓ : ก-ข) สัจด์ มิตกิตติ (๒๕๒๕ : ๖๑-๖๘) และ ธิกพิน (Thigpin 1980 : 516-A)

เกี่ยวกับปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอน หรือการแนะนำในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของโรงเรียนมัธยมระดับตำบลนั้น มีข้อที่น่าสังเกตว่าสาเหตุที่ทำให้โรงเรียนมีงบประมาณในการบำรุงการศึกษาน้อย เนื่องจากการที่โรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนมากเป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวนนักเรียนน้อย การจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางจึงต้องจัดสรรตามจำนวนห้องเรียน และอีกประการหนึ่งในการจัดเก็บค่าบำรุงการศึกษาจากนักเรียนก็สามารถจัดเก็บได้ในอัตราที่ต่ำ เพราะหากจัดเก็บเงินบำรุงการศึกษาในอัตราที่สูงเท่าโรงเรียนในเมืองก็จะทำให้นักเรียนมาเข้าเรียนน้อย ในการแก้ไขปัญหานี้ อาจจะจัดทำในลักษณะที่โรงเรียนและประชาชนต้องช่วยกันเสียสละทั้งกำลังทรัพย์ และกำลังกายช่วยกันพัฒนาชุมชนของตนเอง เสียก่อนที่จะหวังพึ่งจากภายนอกชุมชน นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐบาลก็ควรมีการศึกษาและสำรวจปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชน เสียก่อนที่จะมีการจัดสรรงบประมาณไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ

ข้อปัญหาที่พบว่า เป็นปัญหาที่คณะครูประสบในระดับปานกลางได้แก่ความสนใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการการศึกษาของโรงเรียน ปัญหาข้อนี้เป็นปัญหาที่ครูโรงเรียนมัธยม เห็นว่าเป็นปัญหาพอสมควร แม้ไม่ถึงในระดับมาก แต่ก็นับว่าเป็นปัญหาที่จะต้องเพิ่มการกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักและ เข้าใจในการมีส่วนร่วมกันเป็น เจ้าของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่และ เห็นความสำคัญที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ผลการวิจัยในข้อนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ เจริญ โภคผล (๒๕๐๘ : ๑๓๑) และ ธวัช ทนโตภาส (๒๕๒๑ : ๘๔-๘๘) ที่พบว่าปัญหาความร่วมมือและความสนใจของประชาชนในการให้บริการในการพัฒนาชุมชนของโรงเรียน เป็นปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงานการบริการของโรงเรียนเช่นเดียวกัน

ปัญหาเกี่ยวกับประชาชนที่คณะครูพบว่า เป็นปัญหาระดับปานกลาง ประการต่อไปได้แก่ความแตกต่างในด้านการอ่านออก เขียนได้และความอ่อนแอป่วยไข้จนไม่สามารถประกอบการทำงานได้ของประชาชน ปัญหาทั้งสองประการนี้นับว่ามีส่วนบั่นทอนความเจริญของชาติได้เช่นกัน แม้ว่าจะไม่ใช่ปัญหาในระดับมากในสายตาของคณะครูก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วปัญหาเหล่านี้ก็คือปัญหาหลักที่ประเทศต้องพัฒนากำลังประสออยู่ ซึ่งควรที่จะมีการริบเร่งแก้ไขและรณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญด้านสุขภาพพลานามัยของตนและหมั่น เพียร เพิ่มความรู้ในการอ่านออก เขียนได้ ซึ่งเป็นแผนงานระดับชาติอันเป็นที่ทราบกันดีว่า ขณะนี้รัฐบาลได้มอบหมายให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนพยายาม

ลธัตตราผู้ไม่รู้หนังสือให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แสดงว่าปัญหานี้ นับ เป็นปัญหาที่สำคัญที่จะ เป็นอุปสรรค ต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญ เพราะการไม่รู้หนังสือหรือการอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้จะทำให้ประชาชน ที่มีสภาพ เหล่านี้ขาดโอกาสที่จะพัฒนาตนเองได้ ถึงแม้ว่าจะมีความต้องการพัฒนา เพียงใดก็อาจจะไม่ ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

ปัญหาที่ครูประสบในระดับปานกลางประการต่อไปได้แก่ ปัญหาความรู้ความสามารถของครู ผู้สอนในวิชาชีพ และขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทของตนในด้านการพัฒนาชุมชน ปัญหา ประการแรกเป็นปัญหาที่พบมากในโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนมัธยมทั่ว ๆ ไป กล่าวคือในการ ที่ผู้ที่มีความรู้ด้านวิชาชีพ เช่น ช่างยนต์ ไฟฟ้า ฯลฯ จะไปประกอบอาชีพครูนั้นมีไม่มากนักทั้งนี้เพราะ มีโอกาสที่จะไปประกอบอาชีพส่วนตัวหรือรับราชการด้านอื่น ๆ ที่มีรายได้สูงกว่าการเป็นครู ส่วน ปัญหาที่ครูขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทของตนในด้านการพัฒนาชุมชนนั้นนับว่ามีส่วนจริงอยู่มาก เพราะแนวคิดนี้เป็นโครงการใหม่ของภาครัฐบาลที่แม้ว่าจะใช้หลักการ เก่าก็ตาม ดังนั้นการที่ครู บางส่วน เสนอปัญหาข้อนี้ขึ้นมาก็แสดงให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่บริหารชั้นสูงของกรมสามัญศึกษาหรือกระ เรวง ศึกษาธิการจะต้องพิจารณาหาวิธีการแก้ไข โดยการจัดให้มีการชำระประชาสัมพันธ์เพิ่มเติมให้มากขึ้นกว่า นี้แน่นอน ข้อเสนอแนะทั้งสองประการที่กล่าวมาสนับสนุนและสอดคล้องกับการวิจัยของ เจริญ โภคผล (๒๕๐๘ : ๑๓๑) ธวัช หันโตภาส (๒๕๒๑ : ๘๕-๘๘) ปรีชา นิพนธ์พิทยา (๒๕๒๓ : ๘๓-๑๐๑) ธิกพิน (Thigpin 1980 : 516-A) และคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๒๕ : ๗๔) ที่พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการบริการและพัฒนาชุมชนของสถาบันการศึกษา คือ ครูที่มีคุณวุฒิ- เหมาะสมยังไม่เพียงพอ ครูขาดความรู้ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ขาดครูที่มีความรู้ในการสอน วิชาชีพ และความไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนอย่างชัดเจน

ปัญหาในระดับปานกลางเกี่ยวกับตัวครูและประชาชนอีกประการหนึ่ง คือ ปัญหาความ สัมพันธ์ระหว่างครูและประชาชนในหมู่บ้าน ปัญหานี้ นับว่าสำคัญเพราะว่า ถ้าหากครูไม่สามารถสร้าง สัมพันธภาพที่ดีกับชาวบ้านแล้วการพัฒนาย่อมจะไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะโดยปรกติแล้ว ชาวชนบท มีการดำรงชีวิตความเป็นอยู่แบบง่าย ๆ ครูที่เข้าไปทำงานในชนบทจึงต้องปรับตัวให้ เข้ากับสภาพ สังคมในชนบทให้ได้ ซึ่งหากทำได้สำเร็จปัญหาด้านนี้ก็จะน้อยลง

ปัญหาในระดับปานกลางประการสุดท้าย เกี่ยวกับการที่คณะครูยังไม่เข้าใจในหน้าที่และนโยบายของกระทรวงและรัฐบาลในการที่จะให้โรงเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ปัญหานี้มีครูในโรงเรียนมัธยมระดับตำบลหลายคนได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรจะมีการจัดอบรมและแพร่กระจายความคิดจากฝ่ายบริหารให้มากกว่านี้ เพราะหากทำได้สำเร็จแล้วการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของโรงเรียนจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากคณะครู เนื่องจากครูได้มีความเข้าใจในนโยบายและแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง

ปัญหาสุดท้ายที่พบว่า เป็นปัญหาในระดับน้อยคือ เป็นท้องถิ่นในเขตถูกคามของผู้ก่อการร้าย จากผลการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า ปัญหาด้านนี้ในปัจจุบันมิใช่เป็นปัญหาสำคัญ เช่นที่ เคยวิตกและเป็นมาในระยะหนึ่ง ดังนั้นจึงเป็นนิมิตดีที่ว่า ในอนาคตปัญหาเหล่านี้จะหมดไปได้หากภายในชุมชนได้รับการพัฒนาให้มีสภาพ เศรษฐกิจ สังคมและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลได้เสนอเพิ่มเติม พบว่า มีปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

ปัญหาขาดผู้นำท้องถิ่นที่มีความเข้าใจปัญหาของชุมชน ปัญหาข้อนี้ เป็นปัญหาด้านสังคมที่พบว่าสืบเนื่องมาจาก การขาดความรู้ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประชาชน ผู้นำท้องถิ่นในทางการปกครองที่จะสามารถมีบทบาทในการชี้แนะหรือเสนอโครงการพัฒนาต่าง ๆ นั้นคือ กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งได้มาจากการเลือกตั้งของประชาชนเองและผลการเลือกตั้งส่วนมากในปัจจุบัน บุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีความเข้าใจในปัญหาของท้องถิ่น จะไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่า แม้แต่ในการเลือกผู้แทนราษฎร ผู้ที่ได้รับเลือกมักจะเป็นผู้มีอิทธิพลด้าน เศรษฐกิจการ เงินในท้องถิ่น ดังนั้นข้อปัญหาในด้านนี้จึงต้องแก้ไขที่ตัวประชาชนและครูผู้ที่มีหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ด้านการ เมืองการปกครองแก่นักเรียนและประชาชนจะต้องให้ความรู้ที่ถูกต้อง

ปัญหาด้านประชาชนที่ครูได้เสนอเพิ่มเติมอีกประการหนึ่ง คือ ประชาชนไม่เห็นความสำคัญของโรงเรียนและไม่สนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ปัญหานี้อาจวิเคราะห์ได้ว่า เป็นเพราะประชาชนส่วนมากยังมีความคิดที่ว่าครูมีหน้าที่สอนหนังสือบุตรหลานของตน เท่านั้น ซึ่งข้อคิดนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ ปรีชา เศรษฐีธรและคณะ (๒๕๒๔: ข-ค) ที่พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน

กับชุมชนมีอยู่น้อย ส่วนใหญ่แล้วผู้ปกครองยังคงเห็นว่า การศึกษา เป็นหน้าที่ของโรงเรียน และยังมีแนวความเห็นไปในลักษณะที่ว่าโรงเรียนและครูมีหน้าที่ จัดการศึกษาให้กับนักเรียนในสังคม ไม่ได้คาดหวังว่าครูจะต้องมีหน้าที่อื่น ๆ ในชุมชนด้วย และนอกจากนี้ปัญหาด้านความร่วมมือของประชาชนนี้ ยังสอดคล้องกับการวิจัยของ ธิกพิน (Thigpin 1980 : 516-A) ที่พบว่า ในโปรแกรมการบริการชุมชนไม่ได้ผล เท่าที่ควร เพราะไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชน

ปัญหาที่เกี่ยวกับตัวครูที่เป็นปัญหาที่ครู เสนอเพิ่มเติมมีหลายประการ เช่น ปัญหาที่หักอกอาศัยของครูอยู่ไกลจากชุมชน ข้อค้นพบนี้สนับสนุนผลการวิจัยของ ปรีชา นิพนธ์พิทยา (๒๕๒๓ : ๔๔-๑๐๑) ที่พบว่าในการดำเนินงานของโรงเรียนชุมชนนั้น ครูส่วนใหญ่พักอยู่นอกชุมชนทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน เนื่องจากต้องรีบกลับบ้านหลังโรงเรียนเลิก นอกจากนี้ยังพบปัญหาที่ว่าครูขาดความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน ครูบางคนทำหน้าที่ไม่เป็นที่น่าเชื่อถือและศรัทธาแก่ชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนมองไม่เห็นคุณค่าของการพัฒนาชุมชน เศรษฐกิจของครูไม่ดี สวัสดิการไม่ดี ทำให้ขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมด ที่คณะครูโรงเรียนมัธยมได้ เสนอเพิ่มเติมไว้ จะเห็นว่าปัญหาเหล่านี้เป็นข้อเท็จจริงที่เกิดจากการมองเห็นความจริง จากการมองของครูด้วยตนเอง ซึ่งได้พบเห็นว่าเป็นปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมของแต่ละบุคคลและ เป็นปัญหารวม เช่น ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสวัสดิการ ซึ่งจะต้องแก้ที่ตัวครูและระบบการบริการที่จะให้สิ่งทีเื้อต่อการดำรงชีวิตของครูจากหน่วยเหนือขึ้นไป ที่ควรจะพิจารณาว่าครูที่ไปปฏิบัติหน้าที่ในท้องถิ่นชนบทควรจะได้รับความช่วยเหลือ เพื่อให้เกิดกำลังใจในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สำหรับปัญหาที่ครู เสนอเพิ่มเติมอีกประการหนึ่งคือ ปัญหาการขาดการติดตามและประเมินผลงานที่ได้ปฏิบัติไปแล้วก็นับว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้โครงการหลายโครงการด้านการพัฒนาต้องล้มเหลว เพราะได้ปฏิบัติไปแล้วก็แล้วไป ไม่มีการย้อนกลับไปดูผลที่เกิดต่อ เนื่องจาก เป็นอย่างไร ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ ธวัช หันโตภาส (๒๕๒๑ : ๔๕-๔๘) และ เบอร์ตัน (Burton 1973. : 4569-A) ที่พบว่า อุปสรรคในการดำเนินงานบริการชุมชนของโรงเรียนคือ ไม่มีการติดตามประเมินผลงานที่ปฏิบัติไปแล้วและหรือยังขาดการวัดผลประเมินผล เพื่อหาประสิทธิภาพของการให้บริการชุมชน

ปัญหาประการสุดท้ายที่อยู่ในข้อปัญหาด้านอื่น ๆ ที่ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลผู้หนึ่งได้
 ทิ้งท้ายไว้ให้ขบคิดคือ ปัญหาที่ข้าราชการและประชาชนส่วนมากขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ตนเอง
 ใช้เวลาว่างไปในสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์ อันเป็นเหตุให้สูญเสียเวลาและทรัพย์สินไปโดยใช่เหตุ ปัญหา
 ในเรื่องนี้เป็นปัญหาสำคัญที่เป็นลักษณะของคนในประเทศด้อยพัฒนาที่นักวิจัยชาวต่างประเทศและใน
 ประเทศไทยเองได้กล่าวถึง เสมอว่า จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอย่างยิ่ง แนวทางในการแก้ปัญหา
 ในข้อนี้ ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบล ผู้เสนอปัญหาเพิ่มเติมในข้อนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะที่น่าสนใจว่า
 "...ข้าราชการทุกฝ่าย รวมถึงประชาชนทุกคนในชุมชนต้องรู้หน้าที่ ตรงต่อเวลา เห็นความสำคัญ
 ของส่วนรวม กำจัดสิ่งฟุ่มเฟือยประจำวัน และถือศีล ๕ อย่าง เคร่งครัด..." (ข้อคิดเห็นของครู
 ผู้ตอบแบบสอบถาม ๒๕๒๖ : ไม่ปรากฏนาม)

๓.๒ จากการศึกษาข้อ เสนอแนะและแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน
 พัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบล ได้พบว่า มีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ
 ดังนี้

ในด้านปัญหาเกี่ยวกับประชาชน พบข้อเสนอแนะว่า ควรส่งเสริมการศึกษาทั้งในระบบ
 และการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาเคลื่อนที่ เพื่อฝึกฝนอาชีพให้กับประชาชนในฤดูแล้ง เพื่อจะได้
 นำความรู้ที่ได้รับไปประกอบอาชีพ เพื่อหารายได้พิเศษ และควรส่งเสริมให้มีการอบรมเยาวชนที่
 ไม่มีโอกาสเรียนต่อในระบบโรงเรียนอย่างน้อยปีละ ๒ ครั้ง ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ ข้อเสนอ
 แนะนำที่ครูได้เสนอมาดังกล่าว เป็นแนวคิดที่เป็นไปได้ ซึ่งปัจจุบันได้มีหน่วยงานของรัฐ องค์การเอกชน
 และสถาบันต่าง ๆ ได้จัดการศึกษาในลักษณะพยายามที่จะให้มีส่วนช่วยในการพัฒนาชนบทด้วย ยก
 ตัวอย่าง เช่น กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานเร่งรัดเพื่อพัฒนาชนบท (ร.พ.ช.) กรมประชาสัมพันธ์
 กระทรวงมหาดไทยและหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ (น.พ.ค.) ของ
 กรมป่าไม้ เป็นต้น สำหรับองค์การเอกชนที่จัดบริการด้านความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ แก่ประชาชน
 นั้น มีอยู่หลายหน่วยงาน เช่น สมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์
 วย. ดับบลิว. ซี. เอ. (Y.W.C.A.) สมาคมแม่บ้านของเหล่าทัพต่าง ๆ และสภาสตรีแห่งชาติ
 เป็นต้น ซึ่งบทบาทของหน่วยงานของรัฐบาลและสถาบันเอกชน ดังกล่าว มีความพร้อมที่จะไป

ช่วยเหลือประชาชนในชนบทตลอดเวลา หากได้รับการเสนอโครงการและปัญหาที่มีมาอย่างถูกต้อง และเป็นข้อเท็จจริงในนี้ผู้วิจัยขอเสนอผลงาน โครงการให้การศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม การศึกษาและนันทนาการ สุขภาพอนามัย และการเมืองการปกครอง ที่จัดโดยสมาคมสตรีอุดมศึกษา โครงการนี้เป็นโครงการหนึ่งในหลายโครงการเกี่ยวกับการอบรม เพื่อถ่ายทอดความรู้แบบผสมผสานแก่สตรีในชนบท ซึ่งสามารถให้ความรู้ในหลายๆด้านแก่ประชาชนในชนบท โดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นสตรี เท่านั้นผู้ที่มีความสนใจอื่นๆ ก็สามารถที่จะเข้ารับการอบรมได้ (ดวงเดือน พิศาลบุตร : สัมภาษณ์)

นอกจากหน่วยงานของรัฐ สมาคมของเอกชนแล้ว สถาบันการศึกษาในทุกระดับของประเทศไทยก็ได้พยายามมีโครงการ หรือ หาแนวทางในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนทั้งในเมืองและในชนบท นับว่าเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับหลักการที่จะใช้สถานศึกษาเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความเจริญของชุมชน ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งของหลักการพัฒนาชุมชน จากผลการสรุปในรายงานการสัมมนา "เรื่องการบริหารการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท ของนิสิตปริญญาโทสาขาบริการการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" (๒๕๒๔ : ๔๑ - ๑๒๕) พบว่า สถาบันการศึกษาได้จัดการศึกษาหรือมีโครงการ ในการพยายามพัฒนาชนบทตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา เช่น โครงการโรงเรียนชุมชนในระดับประถมศึกษา โครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท โครงการฝึกหัดครูเพื่อพัฒนาชนบท โครงการสัตวแพทย์ชุมชนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โครงการวิทยาลัยชาวบ้านของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นต้น

จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่ได้ยกตัวอย่างมาข้างต้นนั้น จะเห็นว่าได้พยายามที่จะจัดบริการความรู้และส่งเสริมการศึกษาด้านต่าง ๆ ให้แก่ประชาชน อย่างไรก็ตามการดำเนินงานตามโครงการเหล่านี้ จะประสบผลสำเร็จได้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือที่มีลักษณะการทำงานที่ผู้เข้าไปร่วมพัฒนามีหน้าที่ชี้แนะ แนะนำ ให้ประชาชนพบเห็นปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาคด้วยตัวประชาชนเอง ไม่ควรที่จะเข้าไปช่วยในลักษณะหยิบยื่นให้เพียงชั่วคราวชั่วคราว ซึ่งข้อคิดนี้ตรงกับข้อ เสนอแนะที่คณะครู เสนอ เพื่อแก้ไขปัญหาเพิ่มเติมมา คือ ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมและมีบทบาท

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก , หน้า ๑๖๓

ในการพัฒนาท้องถิ่น

ข้อ เสนอแนะ เกี่ยวกับประชาชนประการสุดท้าย คือควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบและมีความ เข้าใจในกิจกรรมที่ทาง โรงเรียนดำเนินอยู่ทั้งทางด้านการศึกษาและการพัฒนาชุมชน ควรมีการจัดบริการด้านข่าวสาร โดยให้ทุกหมู่บ้านมีแหล่งข่าวสารหรือห้องสมุดประจำสำหรับห้องสมุด นั้น อาจใช้ห้องสมุดของโรงเรียน เป็นศูนย์กลางในการบริการข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ทั้งด้าน กิจกรรมของโรงเรียนและของชุมชน อันจะทำให้ เป็นการประหยัดงบประมาณในการจัดหาสถานที่ใหม่

ในด้านข้อ เสนอแนะในการแก้ไขปัญหเกี่ยวกับตัวครู พบว่ามีการ เสนอให้ เปลี่ยนหลักสูตร การผลิตครูให้ เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง ทาง เศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันหรือผลิตให้ตรงกับ สภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ควรมีการอบรม เพื่อให้มีทัศนคติที่ดีและมีความ เข้าใจ ต่อนโยบายและหลักการที่ให้ครูและโรงเรียนมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ปัจจุบันแนวความคิดข้างต้น กำลังได้รับการปรับปรุง โดยเฉพาะแนวนโยบายการผลิตครู ซึ่งขณะนี้กำลังมีการปรับปรุงหลักสูตร การผลิตครู โดยพยายามที่จะนำสถาบันฝึกหัดครู เป็นสถาบันที่มีการฝึก วิชาชีพ เพื่อสนองความต้องการ ของท้องถิ่นต่าง ๆ นโยบายนี้ คือ การปรับปรุงโครงสร้างให้วิทยาลัยครูมีบทบาท เป็นวิทยาลัยชุมชน ซึ่งหากแนวคิดนี้สามารถดำเนินการจนประสบผลสำเร็จก็จะสามารถผลิตครูที่มีคุณภาพมีความรู้และมีความ เข้าใจสอดคล้องกับหลักการพัฒนาชุมชนได้ดีขึ้น

นอกจากข้อ เสนอแนะข้างต้นแล้ว คณะครูได้ เสนอแนะข้อปัญหา เกี่ยวกับตัวครูไว้หลายประการ ซึ่งสรุปแล้วปรากฏว่า ข้อ เสนอแนะส่วนใหญ่เกี่ยวกับความต้องการที่จะให้คณะครูมีความ เสียสละและพยายามปรับตัวสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในท้องถิ่นให้มากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อผลดีของการดำเนินการพัฒนาชุมชนของครู ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการ เข้าไป เป็นนักพัฒนาหรือครูในท้องถิ่นชนบท จะต้อง เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังที่ นิโคลัส เบน เนต (อ้างใน วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม ๒๕๒๐ : ๑๓-๑๔) ได้กล่าวไว้ว่า

๑. มีแรงกระตุ้นที่จะคอยช่วยเหลือผู้อื่นและ เห็นแก่สังคม
๒. มีความรู้เกี่ยวกับ Socio-economic Culture ของชุมชนที่เข้าไปอยู่
๓. สามารถพูดภาษาถิ่นของชุมชนได้
๔. สามารถสร้าง เหตุการณ์ที่ทำให้ เด็กและผู้ใหญ่รู้ปัญหาที่เผชิญอยู่ได้

๕. ช่วยให้ชาวบ้านแก้ปัญหาของเขาเองได้
๖. มีความสามารถที่จะทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชาวบ้าน
๗. เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลและสามารถปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน

จากคุณลักษณะของครูที่จะเข้าไปทำงานในชนบทดังกล่าว หากครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลทุกคนสามารถปฏิบัติได้ แม้จะไม่ครบทุกประการก็ตาม เพียงแต่คิดและพยายามปฏิบัติแล้ว คงจะทำให้งานพัฒนาชุมชนของครูประสบผลสำเร็จได้อย่างแน่นอน

ในด้านข้อ เสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมและด้านงบประมาณ ปรากฏว่า ข้อ เสนอแนะส่วนใหญ่ คณะครูต้องการให้มีการปรับปรุงระบบชลประทานระบบการคมนาคม โดยการพยายามให้ประชาชนและทุกหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาชนบทมีการประสานงานร่วมมือกันให้มากขึ้น และนอกจากนี้คณะครูได้ เสนอว่า การปรับปรุงด้านวัตถุ ควรขอความร่วมมือจากประชาชนก่อน เช่น การขอแรงงาน หรือ การบริจาคทรัพย์. หรือ วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในชุมชนก่อน โดยควรพิจารณาว่าชุมชนจะสามารถสนองความต้องการในแง่นี้ได้หรือไม่ เพราะส่วนใหญ่ประชาชนมีฐานะยากจน ดังนั้น จึงควรขอ เป็นความช่วยเหลือด้านแรงงานหลังจากที่ประชาชนว่างจากงานประจำ

ข้อ เสนอแนะที่กล่าวมาสอดคล้องกับการแก้ไขปัญหามาตามหลักการพัฒนาชุมชน ที่ต้องการให้ประชาชนช่วยตนเอง (Self Help) ก่อน และควรมีการร่วมมือจากประชาชนโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นผู้คอยช่วยเหลือแนะนำและประสานงาน เพื่อผลดีของการพัฒนา ฉะนั้น ถ้าหากครูส่วนใหญ่สามารถ เป็นผู้ช่วยเหลือและผู้ประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐและประชาชนได้ เช่นที่กล่าวแล้ว ก็จะเป็นผลดีต่อการพัฒนาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชน ทั้งสิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุและนามธรรม

ข้อ เสนอแนะ เกี่ยวกับการแก้ไขงบประมาณในการพัฒนาชุมชนประการสุดท้ายที่พบว่า เป็นข้อ เสนอแนะที่สำคัญและน่าสนใจ คือ คณะครูมีความต้องการให้โรงเรียนมัธยมระดับตำบล เข้าอยู่ในโครงการโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบททั้งนี้ เพราะต้องการงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงาน

พัฒนาชุมชนของครูและโรงเรียนให้มากขึ้น ข้อเสนอแนะนี้สอดคล้องกับข้อเสนอของ สจต มิตกิตติ (๒๕๒๕ : ๖๘) ที่ได้เสนอไว้ว่า "...กรมสามัญศึกษาควรที่จะจัดสรรอัตราค่าส่งให้โรงเรียนมัธยมศึกษาอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงเรียนมัธยมระดับตำบล ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีอยู่ในชุมชนชนบท ต้องรับผิดชอบในการบริการชุมชนมาก เพราะประชากรในชนบทยังต้องอาศัยความช่วยเหลือจากโรงเรียนมากกว่าประชากรใน เขต เมือง..."

จากข้อเสนอแนะข้างต้น ปรากฏว่า ในปัจจุบัน กรมสามัญศึกษาได้มีนโยบายขยายขอบเขตโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาออกไปสู่ท้องถิ่นชนบทให้มากขึ้น จะเห็นได้จากการเริ่มต้นโครงการ มพช.๒ ที่ต่อจากโครงการโรงเรียนทดลองครั้งแรก ๔๒ แห่ง การขยายโรงเรียน มพช. นี้ คาดว่าจะสามารถทำให้โรงเรียนในท้องถิ่นชนบทจำนวน ๔๘๐ โรงเรียน เป็นโรงเรียนมัธยมในโครงการภายในปี ๒๕๓๐ (จิตต์ใส ผดุงรัตน์ : สัมภาษณ์)

แต่อย่างไรก็ตามมีข้อคิดว่า ในการจัดสรรงบประมาณใด ๆ นั้น ควรคำนึงถึง การติดตามผล เพราะการติดตามหรือประเมินผล เพื่อดูผลย้อนกลับ (Feed Back) จะช่วยให้งานพัฒนาทุกอย่าง ประสบผลสำเร็จที่ต่อเนื่องกันไปตลอด เวลา

สรุปว่าในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของครูและโรงเรียนระดับตำบลจะมีโอกาสประสบผลสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพราะผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า คณะครูส่วนใหญ่มีความต้องการและกระตือรือร้นที่จะร่วมพัฒนาชุมชนด้วยความปรารถนาดีและความตั้งใจจริง ซึ่งหากคณะครูได้รับการกระตุ้น การฝึกอบรม การเพิ่มขวัญและกำลังใจ หรือสวัสดิการให้ดีขึ้นจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงานแล้ว นโยบายในการให้โรงเรียนมัธยมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนก็คงจะประสบผลสำเร็จได้อย่างแน่นอน

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะศึกษาวิจัยต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบล ระหว่าง ผู้บริหาร ครู และ ประชาชน
๒. ควรมีการศึกษาเฉพาะปัญหาและอุปสรรค เปรียบเทียบระหว่าง เขตการศึกษา ในการบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมแต่ละระดับหรือแต่ละขนาด

๓. ควรมีการศึกษาและหารูปแบบ ที่จะดำเนินการแก้ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของครูและโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาหรืออื่น ๆ

๔. ควรศึกษาบทบาทและหน้าที่ของครูที่จะมีต่องานพัฒนาชุมชนหรือการบริการชุมชนในอนาคต โดยวิธีการใช้เทคนิค เดลฟาย สัมภาษณ์ความเห็นจากผู้รู้ที่สำคัญ ๆ

๕. ควรศึกษาความคิดเห็น เปรียบเทียบถึงบทบาทของครูและโรงเรียนที่จะมีต่อการพัฒนาชุมชนในระดับตำบลหรืออำเภอ โดยศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่มีบทบาทในการพัฒนาชนบทของ ๔ กระทรวงหลัก คือ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ พัฒนาการอำเภอ เกษตรและสัตวแพทย์อำเภอ แพทย์หรือสาธารณสุขอำเภอ และศึกษาธิการอำเภอ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย